

OGRODOWE WIEŚCI – JESIEŃ

1 | Owoce kaliny koralowej
fot. Ewa Samulak

EWA
SAMULAK

Jesień kojarzy się przede wszystkim ze złotymi i purpurowymi liśćmi, które spadają z drzew niczym deszcz przy najłżejszym podmuchu wiatru, krótkimi dniami i porannymi przymrozkami. Wszystkiego tego mamy w Górskim Ogrodzie Botanicznym pod dostatkiem. Na szczęście nie brakuje też gatunków, które w takich warunkach odsłaniają swoje piękno osiągając pełnię kwitnienia.

Spomiędzy usuwanych sukcesywnie suchych pędów roślin, które zakończyły już cykl życiowy, wysuwają się fioletoworóżowe

kwiaty sadzca konopiastego, granatowe goździki trojęściowe i żółte smotrawy okazałe.

W ogrodzie jest też dużo czerwieni. Za tę barwę nie odpowiadają jednak kwiaty, lecz owoce wielu dojrzewających w tym czasie gatunków roślin. Czerwienią dojrzewają jarzębina, cis, kalina, bez koralowy, konwalia, żurawina błotna i wiele innych.

Jesienią głównymi zadaniami w ogrodzie jest przygotowanie go do zimy i śniegu. Godziny upływają na grabieniu liści, zbieraniu

nasion, które zostaną wykorzystane w przyszłym sezonie, wycinaniu suchych łątów i nawożeniu kwater wytworzonym w sezonie kompostem.

Fauna ogrodowa również nie próżnuje. Wiewiórki gromadzą zapasy potrzebne na przetrwanie zimy, jeź mości swoje gniazdo, w którym prześpi chłodne miesiące, tak samo jak żaby, które szukają zagłębień w ziemi i niewielkich norek pod liśćmi lub w korzeniach drzew.

Kiedy na zewnątrz pada deszcz, a Tatry przykryte są grubą warstwą chmur można rozsiąść się wygodnie i dowiedzieć się kilku ciekawostek o kolejnych dwóch gatunkach roślin występujących w Górskim Ogrodzie Botanicznym.

Zimowit jesienny *Colchicum autumnale*

Jest gatunkiem, który w Polsce występuje naturalnie w niższych położeniach Sudetów i Karpat, w południowej części nizin i pasie wyżyn, na północy po Dolny Śląsk i Wielkopolskę. Roślina ta osiąga w naszym kraju północną granicę zasięgu występowania, czyli nie pojawia się naturalnie na północ poza nakreśloną wcześniej granicę.

Zimowity można spotkać na wilgotnych łąkach kośnych, w widnych lasach i rzadkich zaroślach. Rosną pojedynczo lub w większych skupiskach pokrywając fioletowymi dywanami całe łany przestrzeni.

Kwiaty dla mniej doświadczonych obserwatorów przyrody mogą przypominać wyglądem inny, wspomniany już w tej serii artykułów, kwitnący na wiosnę gatunek – szafran spiski (krokus). Zimowit jednak wiosną wy-

2 | Kwiaty zimowitu jesiennego
fot. Ewa Samulak

puszcza tylko krótki pęd z dwoma lub trzema lancetowatymi liśćmi, a zakwita dopiero we wrześniu i październiku dużymi, dochodzącymi do 20 cm, bladuróżowymi kwiatami o sześciu działkach kielicha zrastających się u dołu w kremową rurkę.

Gatunek ten stanowi źródło kolchicyny – związku organicznego, który jest uznawany za silną truciznę mogącą prowadzić do trwałych uszczerbków na zdrowiu, a nawet śmierci, szczególnie u dzieci. Najczęściej do zatrucia dochodzi przez pomylenie liści zimowitu z podobnymi, pojawiającymi się

3 | *Dziewięciśł bezłodygowy.*
Koszyczki kwiatowe dziewięciśła
zamykają się przy wzroście wilgotności
powietrza, zwiastując niepogodę
fot. Ewa Samulak

Sklep *Świat Kwiatów*, który zajmuje się wszelkimi aspektami ogrodnictwa, uprawy i pielęgnacji roślin jest sponsorem działalności Górskiego Ogrodu Botanicznego w Zakopanem. Zachęcamy do odwiedzenia portalu <https://sklep.swiatkwiatow.pl>, gdzie zarówno początkujący, jak i doświadczeni ogrodnicy znajdą ciekawe dla siebie artykuły i porady oraz bazę zdjęć roślin.

SwiatKwiatow.pl

wiosną młodymi liśćmi jadalnego czosnku niedźwiedziego.

Pozyskiwana z bulw kolchicyna, przyjmowana w odpowiednio niskich dawkach i przez krótki czas, może być używana jako lek w przebiegu dny moczanowej lub przy stanach zapalnych organizmu.

Zimowit jesienny objęty jest częściową ochroną gatunkową. Zagrożenie dla jego występowania stanowią zarówno wykopywanie bulw do przydomowych ogródków i stosowanie w lecznictwie ludowym, jak i zmienianie stosunków wodnych czy zaprzestanie regularnego koszenia łąk, na których rośnie.

Dziewięciśł bezłodygowy *Carlina acaulis*

W Polsce dziewięciśła bezłodygowego można spotkać w Sudetach i Karpatach. Jego stanowiska znajdują się najczęściej na suchych łąkach, nasłonecznionych zboczach, naskalnych murawach, górskich pastwiskach, w prześwietlonych lasach i zaroślach w piętrach regla dolnego i górnego. Bardzo rzadko pojawia się powyżej górnej granicy lasu.

Dziewięciśł to roślina wieloletnia wyrastająca z mięsistego, dorastającego do jednego metra korzenia. Jego łodyga jest silnie skrócona tak, że porastające ją liście często leżą rozłożone płasko na ziemi przyjmując kształt rozety. Szarozielone, w zarysie lancetowate i pierzastosieczne liście zebrane są w różyczkę o średnicy dochodzącej do 40 cm. Na szczycie łodygi w sierpniu lub wrześnie pojawia się jeden duży koszyczek kwiatowy o średnicy do 15 cm. Okrywa kwiatostanu otoczona jest przez myłone

często z płatkami korony szeroko rozpostarte, słomiane lub srebrzystobiałe listki. Niewielkie i niepozorne kwiaty znajdują się w środku koszyczka i mają czerwonawą lub brunatną barwę.

Dziewięciśł bezłodygowy jest gatunkiem kojarzącym się bardzo mocno z Tatrami, o który najczęściej pytają odwiedzający ogród turyści. Rozeta dziewięciśła stanowi bowiem rozpoznawalny w całym kraju główny motyw zdobniczy w kulturze dawnego i obecnego Podhala.

Tej, przypominającej gwiazdę, która spadła z nieba, roślinie przypisywane są właściwości magiczne. Wierzono, że zdobione motywem dziewięciśła przedmioty codziennego użytku przyniosą właścicielowi szczęście i jasność umysłu. Do dzisiaj pokutuje przekonanie, że posiadanie w domu zasuszonej rośliny przyniesie domownikom zdrowie i bogactwo. Tego typu praktyki oraz wykorzystywanie korzenia dziewięciśła jako surowca zielarskiego (według legend dziewięć razy silniejszego od innych ziół) jest największym zagrożeniem dla przetrwania gatunku w środowisku naturalnym.

Dziewięciśł bezłodygowy został objęty ścisłą ochroną gatunkową i zabronione jest pozyskiwanie całych okazów lub ich części ze stanowisk naturalnych.

Ewa Samulak

samulak@iop.krakow.pl

Centrum Badań i Ochrony Roślin Górskich

Instytut Ochrony Przyrody PAN

ul. Antałowska 13, 34-500 Zakopane